

Hoofdstuk 4

Leren van gezenderde grutto voor een gezond veenweidegebied

ROELAND BOM & MATTY P. BERG

4.1 Veenweide van groot internationaal belang

De regio Amsterdam herbergt een groot aantal karakteristieke veenweidegebieden die uiterst belangrijk zijn voor natuur, cultuur en landbouw. Net als andere landbouwgebieden in Nederland staan de veenweiden voor grote uitdagingen om te verduurzamen, zodat ze ook in de toekomst veilig en gezond voedsel kunnen produceren zonder dat dit ten koste gaat van de leefbaarheid op het platteland voor plant, dier en mens.

De veenweidegebieden zijn van groot internationaal belang als broed- en opgroeihabitat voor de grutto, onze nationale vogel. In Nederland, inclusief de veenweidegebieden in een brede cirkel rond Amsterdam, nemen de broedparen grutto's al decennia in

aantal af. De soort staat dan ook op de Rode Lijst te boek als 'gevoelig'. Alles wijst erop dat grutto's en de moderne intensieve veehouderij niet goed samengaan en dat de vogels onvoldoende reproductie hebben om populaties op een gezond peil te houden. Het intensieve landgebruik, met toepassing van veel drijf- en kunstmest, bestrijdingsmiddelen, vroeg en vaak maaien en een lage grondwaterstand heeft geleid tot een sterke afname van soortenrijdom van planten, dieren en weidevogels (Hooijmeijer et al., 2023, WWF 2023). De grote uitdaging waar we voor staan is om dit verlies aan soorten om te buigen naar een herstel van biodiversiteit door minder intensief, natuur-inclusief landgebruik, maar met oog voor een toekomstbestendig verdienmodel voor

GRUTTO • Menno Schaefer

boeren en terreinbeheerders. Het Aanvalsplan Grutto tracht daar invulling aan te geven.

4.2 Grutto wijzen de weg

Grutto's staan symbool voor een platteland met een hoge biodiversiteit en landschappelijke waarde. Met kennis over welke eisen grutto's stellen aan hun leefomgeving kunnen we definiëren hoe we de veenweiden van nu toekomstbestendig kunnen maken. Kiezen de grutto's voor de meest soortenrijke gebieden, met veel bloeiende kruiden en een rijk insectenleven of maken ze hun keus anders, bijvoorbeeld hoe makkelijk ze met hun snavel in de bodem kunnen prikken op zoek naar regenwormen en emelten? En als we kijken naar gebiedsprocessen, op welke schaal moet dan de focus liggen, als we het vanuit het oogpunt van de grutto bekijken? Is een goede kwaliteit van een graslandperceel voldoende, of moeten de graslanden in de directe omgeving worden meegenomen of is zelfs het regionale landschap belangrijk? Met deze vragen in het achterhoofd hebben onderzoekers van de Vrije Universiteit (Amsterdam) en BirdEyes (Leeuwarden), samen met lokale vrijwilligers, binnen het project VeenVitaal afgelopen voorjaar tien grutto's van een mini GPS-zenders voorzien. Deze grutto's wijzen ons letterlijk de weg.

4.3 Grutto's gezenderd voor onderzoek

Er zijn 10 grutto's gevangen en gezenderd in de Ronde Hoep (bij Ouderkerk aan de Amstel, 2 vrouwtjes), in de Verenigde Binnenpolder West (bij Spaarndam, 1 vrouwtje en 3 mannetjes) en

GRUTTO WIELERUST WORDT GEZENDERD • Ron Korrel

in de Schaalsmeer (bij Wormer, in het Wormer- en Jisperveld, 1 vrouwtje en 3 mannetjes). Het beste moment om de vogels te zenderen is als de nesten lang bebroed zijn en de eieren op uitkomen staan. De vogels worden gevangen met inloopkooitjes op nesten. Lokale vrijwilligers, die veel doen aan nestbescherming, hebben meegeholpen. De zendertjes zijn als een rugzakje op de rug gebonden en wegen 4,5 gram (voor mannetjes) en 6 gram (voor de zwaardere en grotere vrouwtjes). Deze zenders worden opgeladen met zonnepaneeltjes en kunnen een paar keer per dag hun positie opslaan en doorsturen, het laatste gaat via het GSM-netwerk. De lokale vogelaars hielden de vogels met zenders in de gaten, wat waardevolle informatie gaf over wanneer de eieren uitkwamen en of de ouderdieren na verloop van tijd nog met jongen werden gezien. De gezenderde vogels kregen namen van lokale plaatsen, boerderijen of personen die zich inzetten voor de bescherming van de grutto's.

4.4 Individuele variatie landgebruik

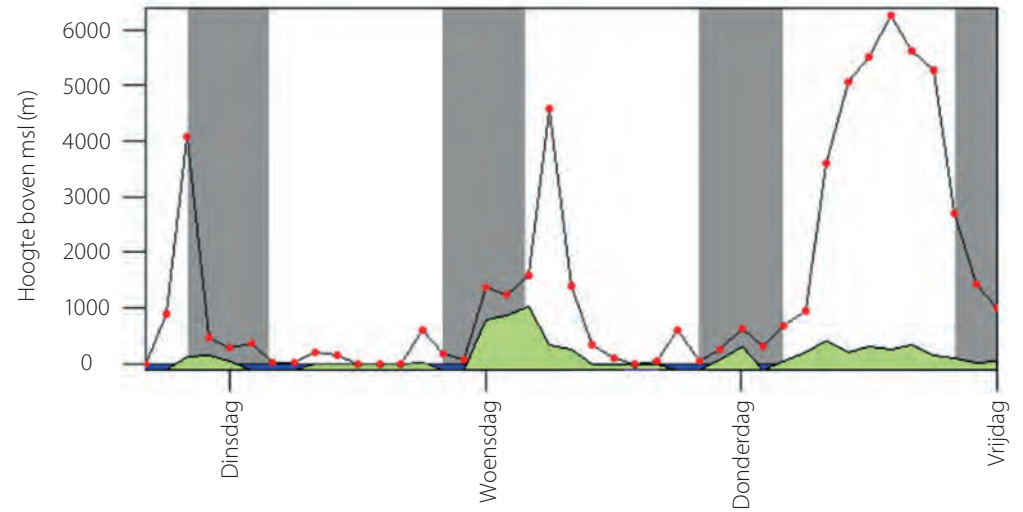
Inmiddels is er van alle 10 vogels data binnengekomen, met op het moment van schrijven, 7.190 locatie bepalingen uit Nederland en daarbuiten. Deze schat aan gegevens moeten nog worden geanalyseerd, maar laten nu al een paar patronen zien. Wat allereerst opvalt is de grote individuele variatie in landgebruik. Sommige vogels waren binnen het broedseizoen honkvast en werden stevast binnen het broedperceel gepeild. Andere individuen maakten geregeld uitstapjes van soms wel enkele kilometers vanaf hun broedplaats. Zo was grutto *Bert*, gezenderd in de Schaalsmeer, geregeld te vinden in de Eilandspolder bij de Rijp (figuur 4.1) en bij Krommenie, terwijl grutto *Spaarndam*

LIANNE WOUDESTRA (VU) EN ROELAND BOM (BIRDSEYE) ZETTEN DE VANGKOOI OP HET NEST VAN WIELERUST • Ron Korrel

GRUTTO • Menno Schaefer

^ Figuur 4.1 Vlucht van grutto *Koningshoeve* van Nederland naar Senegal. Geplot is de gemeten hoogte van de vogel (rode punten, verbonden met een lijn) en de hoogte van het onderliggende land (in groen) of water (blauw). Ook aangeven zijn de korte stops bij Ile d'Oleron (Frankrijk) en Doñana (Spanje).

pendelde tussen drie locaties bij Spaarnwoude (figuur 4.3). *Wielrust* bleef tot lang in juni op het perceel in de Ronde Hoep waar ze haar nest had en waar ze ook met kuikens is gezien.

4.5 Kwaliteit gekozen gebieden

Op een aantal plekken is gericht onderzoek gedaan naar de kwaliteit (biodiversiteit) en kwantiteit van het bodemleven. Voor andere gebieden hebben we informatie over bijvoorbeeld landgebruik intensiteit en bodemvocht verkregen via zogenaamde *remote sensing* technieken. Met deze satelliet-techniek ontvangen onderzoekers informatie over de intensiteit van landgebruik van percelen. Deze gegevens gaan we koppelen aan de zenderdata. Zo kan de locatiekeuze van de vogels verbinden met de kwaliteit van de gekozen gebieden. Komend jaar wordt de kwaliteit van deze locaties verder onderzocht: wat is het aanbod aan regenwormen en insecten voor de jongen? Hoe makkelijk is de vegetatie doorwaadbaar voor jonge kuikens? En hoe makkelijk/moeilijk kun je in de bodem prikken? Na het broedseizoen konden de zendergrutto's gevolgd blijven worden en zagen we de regionale connecties. Opvallend de terugkerende tripjes van vogels uit de Schaalsmeerpolder naar de Oostvaardersplassen, Marker Wadden en de bollenvelden in Noord-Holland en grutto's uit de Ronde Hoep naar de Biesbosch (figuur 4.4).

4.6 Grote internationale hoogte

Mooie Nel was de eerste zendergrutto die op 4 juni 2023 vertrok uit Nederland. Ook na vertrek uit Nederland bleven de zenders een tijdlang data doorsturen en zagen we dat veel vogels gebruik

maakten van bekende gruttoplekken langs de Franse, Portugese en Spaanse kust, zoals bijvoorbeeld de Doñana en de Taagmond. Om beide plekken is momenteel veel te doen, respectievelijk in verband met grote droogte door het onttrekken van teveel grondwater voor voedselproductie en de mogelijke aanleg van een nieuw vliegveld. Zoals verwacht vlogen de vogels door naar West-Afrika. Ronduit spectaculair was de route die we doorgestuurd kregen van grutto *Koningshoeve*. Deze man vloog over de Sahara naar Senegal en kwam daarbij tot onverwacht grote hoogte. De zendergegevens gaven een tot nu toe ongekende hoogte van bijna 6.300 meter boven het landoppervlakte aan (figuur 4.1). Vermoedelijk vliegen grutto's, en andere vogels, naar deze hoogte om af te koelen als ze boven de Sahara vliegen. Zenders geven naast informatie over de positie van vogels dus ook aan schat aan aanvullende informatie over vliegsnelheid en vlieghoogte. Op dit moment zijn er 4 vogels die geregeld hun gegevens doorsturen: *Mooie Nel* en *Koningshoeve* vanuit Senegal en *Overveen* en *Els* vanuit Guinea-Bissau. Van de andere vogels verwachten we dat ze zich buiten het GSM-netwerk bevinden en hopen we begin volgend voorjaar meer te horen. Volgend jaar hopen we nogmaals 10 vogels te zenderen in de Veenweidegebieden rond Amsterdam.

De gezenderde grutto's zijn door iedereen live te volgen op www.globalflywaynetwork.org/tracks/project/black-tailed-godwits-veenvitaal

^ Figuur 4.2 Positiebepalingen van de vier in de Schaalsmeerpolder (Wormer) gezenderde grutto's. Elke vogel heeft een eigen kleur en opeenvolgende posities zijn verbonden met een lijn.

^ Figuur 4.3 Positiebepalingen van de drie in de Verenigde Binnenpolder West (Spaarndam) gezenderde Grutto's.

^ Figuur 4.4 Regionale bewegingen van de in Noord-Holland gezenderde grutto's.

Dit onderzoek vindt plaats in het kader van het NWA-ORC-project VeenVitaal. VeenVitaal is een zogenaamd 'Living Lab' waarin het effect van natuur-inclusieve ingrepen worden onderzocht in veenweiden rond Amsterdam, samen met partners en belanghebbenden. Boer, beheerder, burger, bank, bioloog en bestuurder werken samen met de wetenschap om een gezond veenweidegebied te realiseren, en een aantrekkelijk landschap voor bewoners. We onderzoeken hoe de verschillende aanpassingen in landgebruik leiden tot herstel van soorten, bodem, water alsmede ecosysteemdiensten. VeenVitaal wil onder andere een integrale set van eenvoudige en betrouwbare indicatoren ontwikkelen waarmee de transitie naar een duurzaam veenweidelandschap kan worden gekwantificeerd en gevolgd. Landschapsherstel kan alleen met een goed en duurzaam inkomen voor de agrariërs (op basis van voedselproductie en beheerinspanningen). VeenVitaal onderzoekt alternatieve verdienmodellen die agrariërs handelingsperspectief geven voor natuur-inclusief landgebruik. Dit betekent dat er de aankomende jaren door onderzoekers, studenten en de partners veel in het veld gemeten zal worden. Meer info over het VeenVitaal-project is te vinden op: www.veenvitaal.info

Literatuur

Hooijmeijer J., Van der Velde, E., Rakhimberdiev, E., Howison, R., Onrust, J., Fokkema, R.W., Lagendijk, G., Kraamwinkel, C., Li, Y., Veenstra, R., Barba Escoto, L., Stessens, M., Ligtelijn, M., Craft, T., Keuning, T., Wildschut, R., de Haan, W. en Piersma T., 2023.

Grutto-Landschap-Project Jaarverslag 2022. Rapport van BirdEyes, Centre for Global Ecological Change at the Faculties of Science & Engineering and Campus Fryslân, University of Groningen, Leeuwarden, The Netherlands.

Wereld Natuur Fonds. 2023. Living Planet Report Nederland. Kiezen voor natuurherstel. WWF-NL, Zeist.

Roeland Bom is bioloog bij BirdEyes en Matty P. Berg is hoogleraar bij de sectie Ecologie en Evolutie, A-LIFE, Vrije Universiteit, Amsterdam